

**POLSKO-UKRAIŃSKA UMOWA
O POMOCY PRAWNEJ
I STOSUNKACH PRAWNYCH
W SPRAWACH CYWILNYCH I KARNYCH**

**Komentarz
do przepisów o sprawach cywilnych**

redakcja naukowa Mateusz Pilich

Mateusz Pilich, Jarosław Turłukowski

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Wolters Kluwer

**POLSKO-UKRAIŃSKA UMOWA
O POMOCY PRAWNEJ
I STOSUNKACH PRAWNYCH
W SPRAWACH CYWILNYCH I KARNYCH**

**Komentarz
do przepisów o sprawach cywilnych**

redakcja naukowa Mateusz Pilich

Mateusz Pilich, Jarosław Turłukowski

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Stan prawny na 1 grudnia 2022 r.

Publikacja dofinansowana w ramach
programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „Dialog” w latach 2019–2023

Recenzent

Dr hab. Piotr Mostowik, prof. UJ

Wydawca

Izabella Małecka

Redaktor prowadzący

Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Rybczyńska

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do poszczególnych artykułów napisali:

Mateusz Pilich – art. 1–35, art. 42–99

Jarosław Turlukowski – art. 36–41

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących
im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj
jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz,
czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-143-8

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 728 313 462; e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Przedślowie	9
Wykaz skrótów	13
Wprowadzenie	19
UMOWA sporządzona w Kijowie dnia 24 maja 1993 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465 ze zm.)	27
Część pierwsza. POSTANOWIENIA OGÓLNE	29
Art. 1. [Ochrona prawna]	29
Art. 2. [Udzielanie pomocy prawnej]	33
Art. 3. [Tryb porozumiewania się]	35
Art. 4. [Zakres pomocy prawnej]	39
Art. 5. [Język we wzajemnym obrocie]	40
Art. 6. [Treść i forma wniosku o udzielenie pomocy prawnej]	42
Art. 7. [Wykonywanie wniosku o udzielenie pomocy prawnej]	44
Art. 8. [Wezwanie świadka, biegłego lub pokrzywdzonego i ich ochrona]	47
Art. 9. [Tryb doręczania dokumentów]	48
Art. 10. [Dowód doręczenia dokumentów]	50
Art. 11. [Koszty pomocy prawnej]	51
Art. 12. [Udzielanie informacji o prawie]	52
Art. 13. [Ustalanie adresów i innych danych]	54

Art. 14.	[Przekazywanie przedmiotów i wartości dewizowych]	55
Art. 15.	[Uznawanie dokumentów]	56
Art. 16.	[Przesyłanie aktów stanu cywilnego]	61
Art. 17.	[Przesyłanie orzeczeń dotyczących stanu cywilnego]	63
Art. 18.	[Przesyłanie innych dokumentów]	64
Art. 19.	[Odmowa udzielenia pomocy prawnej]	65
Część druga. SPRAWY CYWILNE		68
Wstęp do części drugiej		68
Art. 20.	[Postanowienia ogólne]	75
Rozdział I. Sprawy z zakresu prawa osobowego		76
Art. 21.	[Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych]	76
Art. 22.	[Ubezłasnowolnienie całkowite i częściowe (ograniczenie zdolności do czynności prawnych i uznanie osoby za niezdolną do czynności prawnych)]	84
Art. 23.	[Uznanie za zmarłego i stwierdzenie zgonu]	88
Rozdział II. Sprawy z zakresu prawa rodzinnego		92
Art. 24.	[Zawarcie małżeństwa]	92
Art. 25.	[Stosunki osobiste i majątkowe między małżonkami]	99
Art. 26.	[Rozwód]	105
Art. 27.	[Istnienie, nieistnienie i nieważność małżeństwa]	110
Art. 28.	[Stosunki prawne między rodzicami i dziećmi]	112
Art. 29.	[Inne roszczenia alimentacyjne]	123
Art. 30.	[Przysposobienie]	125
Art. 31.	[Opieka i kuratela]	134
Rozdział III. Sprawy majątkowe		143
Art. 32.	[Stosunki prawne dotyczące nieruchomości]	143
Art. 33.	[Zobowiązania ze stosunków umownych]	147

Art. 34.	[Forma czynności prawnej]	156
Art. 35.	[Zobowiązania niewynikające ze stosunków umownych]	161
Rozdział IV. Sprawy spadkowe		167
Art. 36.	[Zasada równości]	167
Art. 37.	[Prawo właściwe]	171
Art. 38.	[Przejęcie spadku na rzecz Państwa]	178
Art. 39.	[Testament]	185
Art. 40.	[Otwarcie i ogłoszenie testamentu]	191
Art. 41.	[Właściwość organów w sprawach spadkowych]	201
Rozdział V. Sprawy z zakresu prawa pracy		206
Art. 42.	[Właściwość prawa i sądów]	206
Rozdział VI. Koszty procesu i ułatwienia procesowe		212
Art. 43.	[Zwolnienie od złożenia kaucji na zabezpieczenie kosztów postępowania]	212
Art. 44.	[Zwolnienie od kosztów sądowych]	214
Art. 45.	[Podstawy zwolnienia od kosztów]	216
Art. 46.	[Tryb zgłaszania wniosku]	217
Art. 47.	[Terminy]	218
Rozdział VII. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń		221
Art. 48.	[Uznawanie orzeczeń w sprawach niemajątkowych]	221
Art. 49.	[Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach majątkowych i w innych sprawach niemajątkowych]	225
Art. 50.	[Podstawy uznania i wykonania]	228
Art. 51.	[Wniosek o uznanie i wykonanie orzeczenia] ...	236
Art. 52.	[Tryb uznawania i wykonywania orzeczenia] ...	241
Art. 53.	[Wykonywanie orzeczeń sądowych o kosztach]	244
Część trzecia. SPRAWY KARNE		246
Art. 54–96. [Nieobjęte komentarzem]		246

Część czwarta. Postanowienia końcowe	247
Art. 97. [Stosunek do innych umów]	247
Art. 98. [Wejście umowy w życie]	253
Art. 99. [Czas obowiązywania umowy]	254
Bibliografia	257

PRZEDSŁOWIE

Książka, którą oddajemy do rąk Czytelników, stanowi pierwszą na rynku, systematyczną publikację obejmującą wyjaśnienie przepisów umowy między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzonej w Kijowie dnia 24.05.1993 r.¹ Jest to zarazem pierwszy komentarz do jakiejkolwiek konwencji o dwustronnym obrocie prawnym między Polską a innym państwem. Przy tym, o ile znaczenie części „karnej” umowy polsko-ukraińskiej w ostatnich latach zmalało wraz z zawarciem kolejnych umów wielostronnych², o tyle część „cywilna” stale zyskuje na znaczeniu. Zapewne nie jest to akt zbyt nowoczesny i pozbawiony poważnych wad, jednak jego obowiązywanie w polskim i ukraińskim systemie prawnym jest faktem. Z tych względów niewątpliwie wymaga dobrej znajomości ze strony sądów, urzędów stanu cywilnego oraz notariuszy w obu krajach.

Przyczyny nieoczekiwanej dla wielu „kariery” konwencji bilateralnej wydają się dość jasne, warto jednak o nich przypomnieć. Z jednej strony jest to prymat zobowiązań międzynarodowych Polski, która wprawdzie należy do Unii Europejskiej, jednak umowa międzynarodowa z państwem trzecim – zresztą zawarta na długo przed akcesją –

¹ Dz.U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465 ze zm.

² Zob. art. 28 ust. 1 europejskiej konwencji o ekstradycji, sporządzonej w Paryżu dnia 13.12.1957 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 70, poz. 307) oraz art. 26 ust. 1 europejskiej konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych, sporządzonej w Strasburgu dnia 20.04.1959 r. (Dz.U. z 1999 r. Nr 76, poz. 854 ze zm.).

korzysta z pierwszeństwa przed późniejszymi zobowiązaniami wynikającymi z członkostwa. Wobec tego ani istotny rozwój unijnego prawa prywatnego międzynarodowego od chwili wejścia w życie traktatu z Amsterdamu³, ani obecne, europejskie aspiracje Ukrainy niczego na razie tutaj nie zmieniają. Natomiast na poziomie czysto praktycznym stosunki między społeczeństwami obu państw są z biegiem lat coraz bliższe, o czym świadczyć może choćby fakt, że już w drugiej połowie 2021 r. – i to licząc jedynie osoby legitymujące się dokumentami pobytu wydаныmi przez polskie organy – w Polsce stale przebywało już ok. 300 tysięcy obywateli ukraińskich⁴, zaś nasz kraj był dla Ukrainy jednym z najważniejszych partnerów handlowych. Agresja rosyjska, rozpoczęta 24.02.2022 r., dopisuje do wspólnej historii obu narodów nową kartę – tragiczną, choć zarazem i niepozbawioną wątku romantycznego: z pewnością sprawi ona, że staną się one jeszcze bliższe sobie nawzajem.

Członkowie zespołu autorskiego, w skład którego wchodzi: prof. UW dr hab. Mateusz Pilich (zarazem redaktor dzieła) oraz dr Jarosław Turłukowski, są w pełni świadomi ogromnego wyzwania, jakie stanowi komentowanie umowy międzynarodowej o tak poważnym znaczeniu praktycznym, i to bez wzorca do naśladowania. Mimo dołożenia najwyższej staranności w poszukiwaniu orzecznictwa i źródeł doktrynalnych w obu państwach, oczywiście nie da się wykluczyć najrozmaitszych błędów i pominięć. Dlatego też autorzy będą wdzięczni Czytelnikom za zgłaszanie wszelkich dostrzeżonych przez nich braków, które – być może – uda się usunąć w kolejnych wydaniach.

Publikacja obejmuje jedynie przepisy konwencji stosowane w sprawach cywilnych (w tym gospodarczych, rodzinnych oraz z zakresu prawa

³ G.R. de Groot, J.J. Kuipers, *The new provisions on private international law in the Treaty of Lisbon*, „Maastricht Journal of European and Comparative Law” 2008/15, s. 109 i n.; E. Kamarad, *Wpływ traktatu lizbońskiego na unijne prawo prywatne międzynarodowe*, „Politeja” 2018/3, s. 215 i n.

⁴ Zob. dane statystyczne <https://migracje.gov.pl/> (dostęp: 11.11.2021 r.). Należy zaznaczyć, że nie są one jednak równoważne ani z liczbą wydanych zezwoleń na pobyt w Polsce, ani z ogólną liczbą obywateli ukraińskich, którzy faktycznie tutaj żyją i pracują.

pracy). Z przepisów procesowych skomentowane zostały również postanowienia ogólne w sprawach cywilnych i karnych, jednak z naciskiem na sprawy cywilne. W kolejnych wydaniach książki nie wyklucza się jednak omówienia całości norm umowy polsko-ukraińskiej.

Redaktor dzieła pragnie złożyć podziękowania współpracownikowi kancelarii SK&S w Warszawie, panu mgr. Maksymowi Shcherbyukowi, za wnikliwe i cenne uwagi merytoryczne na temat prawa i doktryny ukraińskiej, wniesione do pierwszej wersji dzieła.

Przepisy prawa powoływane w tekście bez przytoczenia źródła oznaczają zawsze przepisy komentowanej umowy polsko-ukraińskiej.

Warszawa, grudzień 2022 r.

Autorzy

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty normatywne

EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
Konstytucja Ukrainy	– Конституція України (BBP 1996, № 30, ст. 141 ze zm.)
konwencja haska z 1954 r.	– konwencja dotycząca procedury cywilnej, podpisana w Hadze dnia 1.03.1954 r. (Dz.U. z 1963 r. Nr 17, poz. 90 ze zm.; OBY 2005, № 4, стр. 379, ст. 264, код акта 31514/2005)
konwencja haska z 1961 r. o dokumentach	– konwencja znosząca wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, sporządzona w Hadze dnia 5.10.1961 r. (Dz.U. z 2005 r. Nr 112, poz. 938)
konwencja haska z 1961 r. o testamentach	– konwencja dotycząca kolizji praw w przedmiocie formy rozporządzeń testamentowych, sporządzona w Hadze dnia 5.10.1961 r. (Dz.U. z 1969 r. Nr 34 poz. 284)
konwencja haska z 1996 r.	– konwencja o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, sporządzona w Hadze dnia 19.10.1996 r. (Dz.U. z 2010 r. Nr 172, poz. 1158)

konwencja konsularna z 1991 r. k.w.p.t.	– konwencja konsularna między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą, sporządzona w Warszawie dnia 8.09.1991 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 60, poz. 248) – konwencja wiedeńska o prawie traktatów, sporządzona w Wiedniu dnia 23.05.1969 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 74, poz. 439)
pol. k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.)
pol. k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)
pol. k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.)
pol. p.a.s.c.	– ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1681 ze zm.)
pol. p.p.m.	– ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792 ze zm.)
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1799)
protokół haski z 2007 r.	– protokół haski z 23.11.2007 r. o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych (Dz.Urz. UE L 331 z 2009 r., s. 19)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072 ze zm.)
r.m.p.c.k.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28.01.2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych (Dz.U. z 2014 r. poz. 1657 ze zm.)
r.t.w.	– rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z 30.01.1965 r. w sprawie testamentów wojskowych (Dz.U. Nr 7, poz. 38)
rozporządzenie nr 1215/2012	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 351, s. 1 ze zm.)

-
- rozporządzenie nr 650/2012 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201, s. 107 ze zm.)
- rozporządzenie Rzym I – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z 17.06.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.Urz. UE L 177, s. 6 ze zm.)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
- ukr. i.w.u.m. – Ministerstwo Sprawiedliwości Ukrainy, Państwowa Administracja Sądowa Ukrainy: zarządzenie z 27.06.2008 nr 1092/5/54 o zatwierdzeniu Instrukcji w sprawie trybu wykonywania umów międzynarodowych dotyczących świadczenia pomocy prawnej w sprawach cywilnych dotyczących doręczania dokumentów, uzyskiwania dowodów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych (Міністерство юстиції України, Державна судова адміністрація України: Наказ від 27.06.2008 № 1092/5/54 „Про затвердження Інструкції про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень”, ОВУ 2008, № 50, стор. 48, ст. 1646, код акта 43567/2008)
- ukr. k.c. – Kodeks cywilny Ukrainy z 16.01.2003 r., ukr. Цивільний Кодекс України (BBP 2003, № 40–44, ст. 356 ze zm.)
- ukr. k.p.c. – Kodeks postępowania cywilnego Ukrainy z 18.03.2004 r., ukr. Цивільний процесуальний кодекс України (BBP 2004, № 40–41, 42, ст. 492 ze zm.)
-

- ukr. k.p.g. – Kodeks postępowania gospodarczego Ukrainy z 6.11.1991 r., ukr. Господарський процесуальний кодекс України (BBP 1992, № 6, st. 56 ze zm.)
- ukr. k.r. – Kodeks rodzinny Ukrainy z 10.01.2002 r., ukr. Сімейний кодекс України (BBP 2002, № 21–22, st. 135 ze zm.)
- ukr. k.z. – Kodeks ziemski (gruntowy) Ukrainy z 25.10.2001 r., ukr. Земельний кодекс України (BBP 2002, № 3–4, st. 27, ze zm.)
- ukr. p.p.m. – ustawa Ukrainy z 23.06.2005 r. o prawie prywatnym międzynarodowym, ukr. Закон України „Про міжнародне приватне право” (BBP 2005, № 32, st. 422 ze zm.)
- u.k.s.c. – ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1125)
- umowa polsko-ukraińska/
konwencja – umowa między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Kijowie dnia 24.05.1993 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465 ze zm.)
- u.z.u. – ustawa z 6.03.2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2022 r. poz. 470)

Czasopisma, publikatory i zbiory orzecznictwa

- BBP – ukr. Відомості Верховної Ради України, pol. Dziennik Rady Najwyższej Ukrainy
- Dz.U. – Dziennik Ustaw
- Dz.Urz. UE – Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
- EPS – Europejski Przegląd Sądowy
- ICJ Reports – International Court of Justice. Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders

KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
NPN	– Nowy Przegląd Notarialny
ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i Wojewódzkich Sądów Administracyjnych
OBY	– ukr. Офіційний вісник України, pol. Dziennik Urzędowy Ukrainy
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (do 1994)
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	– Palestra
PiP	– Państwo i Prawo
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PPPM	– Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
PS	– Przegląd Sądowy
PwD-SC	– Prawo w Działaniu – Sprawy Cywilne
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	– Studia Cywilistyczne
SIS	– Studia Iuridica Silesiana
SPP	– Studia Prawa Prywatnego
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Prawnicze

Inne

al.	– <i>a linea</i> (ustęp nienumerowany)
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
KSG	– Kasacyjny Sąd Gospodarczy (ukr. Касаційний господарський суд)
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny

NSU	– Najwyższy Sąd Ukrainy (ukr. Верховний суд України)
nt.	– numer tezy
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej
SR	– sąd rejonowy
USC	– Urząd Stanu Cywilnego
USRR	– Ukraińska Radziecka Socjalistyczna Republika (ukr. Українська Радянська Соціалістична Республіка)
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

WPROWADZENIE

1. W obrocie prawnym Polski z zagranicą umowy międzynarodowe odgrywały zasadniczą rolę już przed II wojną światową. Obok regulujących liczne zagadnienia procesowe i kolizyjne konwencji haskich – o charakterze wielostronnym – doszło wówczas do zawarcia pierwszych umów bilateralnych, w tym z Wielką Brytanią¹, Grecją² i Austrią³. Zwłaszcza ta ostatnia umowa zasługuje na uwagę jako rozwiązanie modelowe: obejmowała ona całość zagadnień procesowych z zakresu postępowania zarówno cywilnego, jak i karnego, a ponadto normy kolizyjne prawa prywatnego międzynarodowego (choć jedynie dla stosunków z zakresu prawa osobowego, spadkowego oraz opiekuńczego). Podobną konstrukcję i zakres normowania przyjęto w umowach dwustronnych zawartych w okresie powojennym. W okresie PRL Polska związała się nimi w stosunku m.in. do Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, Kuby, NRD, Węgier i ZSRR; pod względem ich konstrukcji, wszystkie powyższe akty normatywne miały dość zbliżony charakter⁴.

¹ Konwencja między Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej a Jego Królewską Mością odnośnie do Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanji i Północnej Irlandji w przedmiocie postępowania w sprawach cywilnych i handlowych, podpisana w Warszawie dnia 26.08.1931 r. (Dz.U. z 1932 r. Nr 55, poz. 533 ze zm.).

² Porozumienie pomiędzy Polską i Grecją w sprawie prawa ubogich i kaucji aktorycznej, podpisane w Warszawie dnia 10.04.1930 r. (Dz.U. z 1931 r. Nr 74, poz. 599).

³ Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Austriacką w przedmiocie wzajemnego obrotu prawnego, podpisana w Wiedniu dnia 19.03.1924 r. (Dz.U. z 1926 r. Nr 84, poz. 467).

⁴ Bliżej zob. E. Wierzbowski, *Międzynarodowy obrót prawny w sprawach cywilnych*, Warszawa 1971, s. 17–18.

Poza blokiem wschodnim konwencje o obrocie prawnym – jednak o bardziej ograniczonym charakterze, bo obejmujące jedynie niektóre zagadnienia prawne – zawarte zostały zwłaszcza z Austrią i Francją. Zawieranie umów dwustronnych z państwami obcymi (głównie b. ZSRR) było kontynuowane również po 1989 r. i trwało do początku lat 2000. W chwili obecnej Polska posiada takie uregulowania wzajemnego obrotu prawnego z 33 państwami świata⁵.

2. Po zmianach politycznych, jakie zaszły w Europie po 1989 r., część wspomnianych umów międzynarodowych, które zawarto z dawnymi państwami tzw. socjalistycznymi, została uznana za wygasłe (np. umowa z NRD), część natomiast – jak choćby konwencja polsko-radziecka⁶ – obowiązywała nadal nowe państwa postsowieckie, w tym Ukrainę⁷, jednak strony podjęły starania o jej możliwie szybkie zastąpienie nową umową o podobnym charakterze. Komentowany akt prawny obowiązuje w polskim porządku prawnym po jego ratyfikacji⁸. Wszedł on w życie w obrocie międzynarodowym po upływie 60 dni od wymiany dokumentów ratyfikacyjnych (art. 98 konwencji), tj. z dniem

⁵ Dane podają za P. Czubikiem, *O ratyfikacji przez Polskę konwencji haskiej znoszącej wymóg legalizacji dokumentów zagranicznych raz jeszcze*, Pal. 2005/7–8, s. 115.

⁶ Umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Warszawie dnia 28.12.1957 r. (Dz.U. z 1958 r. Nr 32, poz. 147 ze zm.).

⁷ Bliżej na temat sukcesji państw WNP w odniesieniu do umów dwustronnych zob. W. Czapliński, *Zmiany terytorialne w Europie Środkowej i Wschodniej i ich skutki międzynarodowoprawne (1990–1992)*, Warszawa 1998, s. 122–123. Jak z kolei wskazuje J. Ciszewski, władze ukraińskie same potwierdziły w ustawie z 12.09.1991 r. o sukcesji prawnej Ukrainy (Закон України „Про правонаступництво України”, BBP 1991, № 46, str. 617 ze zm.), że uznaje się ona za sukcesora Związku Radzieckiego jeśli chodzi o prawa i obowiązki wynikające z umów międzynarodowych, o ile nie są one sprzeczne z ukraińskim porządkiem konstytucyjnym. Liczne deklaracje oraz praktyka potwierdziły, że Ukraina uznała swoją sukcesję również wobec umowy polsko-radzieckiej z 1957 r.; J. Ciszewski, *Aktualne zagadnienia dotyczące umów w obrocie prawnym w stosunkach między Polską a innymi państwami (sukcesja umów przez nowe państwa, nowe umowy i zakres terytorialnego zastosowania)*, KPP 1994/2, s. 244.

⁸ Strona polska dokonała tego 17.08.1993 r., ukraińska – 4.02.1994 r.

14.08.1994 r.⁹ Mimo braku klauzuli derogacyjnej w komentowanej konwencji, umowę polsko-radziecką należy uznać za zastąpioną przez nią z tą właśnie datą, zgodnie z ogólną zasadą *lex posterior derogat legi priori*. Zob. również komentarz do art. 98.

3. Podobnie jak dawna konwencja polsko-radziecka oraz zdecydowana większość umów dwustronnych o obrocie prawnym, jakie Polska zawarła z innymi państwami bloku wschodniego, umowa polsko-ukraińska składa się z trzech zasadniczych części, zatytułowanych odpowiednio: 1) „Postanowienia ogólne” – obejmuje przede wszystkim kwestie proceduralne (w tym ogólne zasady porozumiewania się organów obu państw i udzielania pomocy prawnej); 2) „Sprawy cywilne” – zawiera normy jurysdykcyjne i kolizyjnoprawne dotyczące poszczególnych rodzajów takich spraw; 3) „Sprawy karne” – reguluje przejęcie ścigania karnego, wydanie w celu ścigania albo wykonania kary, zawiera postanowienia szczególne dotyczące pomocy w sprawach karnych, a także wykonywanie orzeczeń w sprawach karnych. Część czwarta zawiera postanowienia końcowe. Poniższy komentarz zawiera wyłącznie uwagi do przepisów części pierwszej, drugiej i czwartej. Nie wyklucza to jednak odniesienia do spraw i przepisów karnych w zakresie, w jakim jest to uzasadnione przy ich systematycznym omawianiu.
4. Przepisy komentowanej umowy polsko-ukraińskiej mają pierwszeństwo w porządku prawnym obu państw przed przepisami prawa krajowego¹⁰, do jakich w szczególności należą odpowiednie ustawy

⁹ Zob. oświadczenie rządowe z 16.06.1994 r. (Dz.U. Nr 96, poz. 466). Promulgacja w Polsce, warunkująca obowiązywanie niniejszej konwencji w polskim wewnętrznym porządku prawnym (zob. art. 91 ust. 1 Konstytucji RP) oraz jej stosowanie przez sądy polskie, miała jednak miejsce dopiero rok po dokonaniu ratyfikacji przez RP, której akt został wydany 17.08.1993 r., oraz ponad miesiąc po wejściu w życie zgodnie z art. 98 konwencji (Dz.U. Nr 96 z 14.09.1994 r.). Bliżej na temat znaczenia daty promulgacji zob. m.in. P. Mostowik, *Promulgatio et vacatio legis jako warunek powszechnego obowiązywania prywatnoprawnych umów międzynarodowych*, „Radca Prawny” 2009/1, s. 23 i n.; M. Pilich, *Glosa do wyroku SN z 29.11.2012 r., II CSK 96/12, OSP 2014/11, poz. 102, s. 1422 i n.*

¹⁰ W prawie polskim zob. art. 91 ust. 2 w zw. z art. 241 ust. 1 Konstytucji RP; w prawie ukraińskim zob. art. 9 Konstytucji Ukrainy (ukr. Конституція України, ВВР 1996, № 30, cr. 141 ze zm.).

polskie i ukraińskie: Kodeks postępowania cywilnego i Prawo prywatne międzynarodowe. W polskiej literaturze wyrażono przekonanie, że pierwszeństwo umowy międzynarodowej przed ustawą jest zasadniczo zupełne, bez względu na możliwość faktycznego pogodzenia ustawy z tą umową, co wymagałoby porównywania treści norm krajowych i konwencyjnych. Wiążąc się umową międzynarodową, państwo zobowiązuje się do stosowania zawartych w niej norm bez względu na treść prawa krajowego. W literaturze wyrażono stanowisko, że obowiązywanie umowy międzynarodowej przesądza o braku możliwości pogodzenia jej z ustawą¹¹. Dla stosunków podlegających zakresowi regulacji niniejszej konwencji ustaw krajowych co do zasady nie stosuje się; wyjątek można uczynić co najwyżej dla ostrożnego i raczej analogicznego, a nie bezpośredniego, stosowania niektórych przepisów części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego – w zakresie niezbędnym do uzupełnienia regulacji konwencyjnej; zob. „Wstęp do części drugiej”. W kwestii wątpliwości odnośnie do trybu uznawania orzeczeń wydanych przez sądy jednego z umawiających się państw w drugim umawiającym się państwie: na podstawie konwencji czy prawa krajowego zob. komentarz do art. 48 i 51.

5. Odnośnie do stosunku umowy polsko-ukraińskiej do innych umów międzynarodowych oraz aktów europejskiego prawa wtórnego z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych zob. komentarz do art. 97.
6. Jeśli chodzi o **wykładnię** umowy polsko-ukraińskiej, to należy podkreślić, że ogólne reguły w tym zakresie są częściowo skodyfikowane – w przeciwieństwie do krajowej *iuris interpretationis* – i zawierają się w art. 31–33 k.w.p.t. Z art. 31 k.w.p.t. wynika kilka różnych dyrektyw interpretacyjnych¹², w pierwszej zaś kolejności zasada przypisywania tekstowi normatywnemu „**zwykłego znaczenia**” (ang. *ordinary meaning*, fr. *le sens ordinaire*) użytych w nim zwrotów. Jej zastosowanie

¹¹ Zob. zwłaszcza M. Czepelak, *Umowa międzynarodowa jako źródło prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 2008, s. 130–131.

¹² Obszerniej na ten temat zob. zwłaszcza M. Czepelak, *Umowa...*, s. 385 i n.

na gruncie konwencji jest ograniczone poprzez fakt, że zwroty użyte szczególnie w normach jurysdykcyjnych i kolizyjnych omawianego aktu prawnego wywodzą się raczej z języka prawnego i prawniczego niż mowy potocznej. W takim wypadku pojawia się problem kwalifikacji, któremu zostanie poświęcona uwaga w komentarzu do części drugiej konwencji (zob. „Wstęp do części drugiej” oraz komentarze do jej poszczególnych przepisów). W tym miejscu wystarczy zaznaczyć, że zgodnie z art. 31 ust. 4 k.w.p.t. dopuszcza się przypisanie danemu pojęciu szczególnego znaczenia (ang. *special meaning*, fr. *un sens particulier*), jeżeli wynika to z intencji stron. Stąd przy wykładni zwrotów o zabarwieniu *prima facie* specjalistycznym – prawniczym – konieczne staje się ustalenie zamiaru stron, o czym może świadczyć przede wszystkim posługiwanie się nazwami równobrzmiącymi w językach prawnych i prawniczych systemów prawnych umawiających się państw. Artykuł 31 ust. 2–3 k.w.p.t. wskazuje na zobiektywizowaną metodę wykładni, która uwzględnia nie tylko tekst, lecz również kontekst przepisów. Istotne wydaje się dostrzeżenie samodzielności regulacyjnej umowy międzynarodowej, co znacząco ogranicza pole odniesień wewnątrz systemu prawnego każdego z państw, które są jej stronami. Jest to raczej kontekst wewnętrzny przepisów tworzących daną umowę międzynarodową niż wszystkich przepisów danej dziedziny prawa lub systemu prawnego jako całości¹³. Treść pojęć prawa procesowego lub materialnego w systemach umawiających się państw może być potraktowana tylko jako wskazówka, która nie przesądza ostatecznego rezultatu wykładni umowy polsko-ukraińskiej.

7. Wzmiankowany w art. 31 ust. 1 k.w.p.t. „**przedmiot i cel traktatu**” (umowy międzynarodowej) nakazywałby szczególną ostrożność przy wykładni przepisów konwencji, której celem jest unifikacja przepisów należących do szeroko pojętego prawa prywatnego, w tym prawa kolizyjnego. Dwie istotne dyrektywy interpretacyjne, jakie można wywieść w ramach metodologii wykładni tego rodzaju umów, to po pierwsze, zakaz utożsamiania zwrotów zawartych w umowie międzynarodowej z równobrzmiącymi lub podobnymi wyrażeniami występującymi na

¹³ M. Czepelak, *Umowa...*, s. 397–398.

gruncie systemu prawnego państwa będącego jej stroną; po drugie natomiast, jest to uwzględnianie obcego orzecznictwa¹⁴. Realizacja obu tych postulatów wydaje się znacznie utrudniona wobec faktu, że organy władzy sądowniczej każdego z nich działają w sposób niezależny od drugich i nawet pomijając zwykłą barierę językową brak choćby nawet niewładczych mechanizmów wymiany informacji o praktyce sądowej w tym zakresie (w postaci np. polsko-ukraińskiego internetowego portalu służącego publikacji orzeczeń sądów najwyższych, biuletynu ministerialnego poświęconego wykładni i stosowaniu niniejszej umowy itp., itd.)¹⁵. Tę lukę powinna wypełnić adekwatna współpraca środowiska naukowego obu państw.

8. Przepisy konwencji wiedeńskiej prowadzą do rozróżnienia dyrektyw interpretacji od środków, które służą ustaleniu znaczenia wykładanych przepisów. W art. 32 k.w.p.t. wyróżniono w sposób niewyczerpujący **uzupełniające środki interpretacji**, a mianowicie **prace przygotowawcze** do traktatu (fr. *travaux préparatoires*) oraz **okoliczności jego zawarcia**. Odwołanie do nich następuje wówczas, gdy interpretacja oparta na art. 31 k.w.p.t. pozostawia znaczenie dwuznaczne lub niejasne albo prowadzi do rezultatu wyraźnie absurdalnego lub nierozsądnego. W przypadku komentowanej konwencji wykładnia zdecydowanej większości przepisów nie wymaga sięgania po te środki; należy jednocześnie zauważyć, że materiały z prac przygotowawczych, które są często wykorzystywane w praktyce wykładni przepisów umów wielostronnych, w przypadku umowy polsko-ukraińskiej nie były dotychczas publikowane, co znacznie utrudniałoby ich praktyczne wykorzystanie.
9. Dwujęzyczność komentowanej konwencji, której teksty: polski i ukraiński są jednakowo autentyczne, nie jest pozbawiona znaczenia przy

¹⁴ M. Czeplak, *Umowa...*, s. 403.

¹⁵ Dostępność orzecznictwa sądów obu państw na szczęście stoi obecnie na dość dobrym poziomie. Zdecydowaną większość bieżących judykatów zapadłych na podstawie przepisów konwencji można uzyskać z publicznie dostępnych portali orzecznictwa Polski (SN, sądy powszechne) i Ukrainy; zob. polskie urzędowe portale orzecznictwa https://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza_orzeczen.aspx, <https://orzeczenia.ms.gov.pl> oraz portal ukraiński <https://reestr.court.gov.ua/>.

stosowaniu dyrektyw językowych i funkcjonalnych. Równa moc obu tekstów prowadzi do wniosku, że kiedy porównanie obu tekstów autentycznych wykazuje różnicę w znaczeniu, której nie usuwa zastosowanie art. 31 i 32 k.w.p.t., należy przyjąć znaczenie, które przy uwzględnieniu przedmiotu i celu traktatu najlepiej godzi te teksty (art. 33 ust. 4 k.w.p.t.).

UMOWA

między Rzecząpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych

sporządzona w Kijowie dnia 24 maja 1993 r.

(Dz.U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465 ze zm.)

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 24 maja 1993 r. w Kijowie została sporządzona Umowa między Rzecząpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych w następującym brzmieniu: